

**ВЕРБАЛЬНЕ ВТІЛЕННЯ ОСНОВНИХ СТРАТЕГІЙ І ТАКТИК,
ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ У КОМУНІКАТИВНІЙ СИТУАЦІЇ
«ПРИМИРЕННЯ»**

У статті зроблено спробу виокремити основні мовленнєві стратегії і тактики, що застосовуються у комунікативній ситуації «примирення» його ініціатором, а також розглянути вербальні засоби їх втілення.

Ключові слова: комунікативна ситуація «примирення», ініціатор примирення, стратегія, тактика, вербальні засоби.

Peredon N. O. Verbal Realization of the Main Strategies and Tactics Used in the Communicative Situation of Reconciliation. The article focuses on presenting the main strategies and tactics of speech performance in the communicative situation of reconciliation. It also describes the verbal means used by the initiator of reconciliation.

Key words: communicative situation of reconciliation, initiator of reconciliation, strategy, tactics, verbal means.

Постановка наукової проблеми та її значення. Конфлікт як складне та багатогранне явище є об'єктом вивчення багатьох галузей науки. Дослідження лінгвістичної, соціальної та психологічної природи комунікативного конфлікту є одним з пріоритетних напрямів сучасної лінгвістики. Вербальний конфлікт вивчають Н. О. Каразія, Є. Г. Полікарпова, В. С. Третьякова. Стратегіям і тактикам конфліктного дискурсу присвячені дослідження Н. А. Білоус, О. С. Волкової, І. І. Гулакової, О. В. Фадєєвої. Проте, незважаючи на чисельні дослідження у цій галузі, питання особливостей комунікативної ситуації «примирення» як завершальної фази конфлікту в англійському художньому дискурсі поки не отримало

достатнього висвітлення. Саме тому **актуальність** даної розвідки зумовлена необхідністю дослідження проблематики досягнення примирення в рамках лінгвістичних парадигм. **Метою** цієї роботи є аналіз особливостей комунікативної ситуації «примирення» як одного із способів розв'язання конфлікту. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**: описати комунікативну ситуацію «примирення»; виявити основні маркери переходу від конфліктної взаємодії до примирення; визначити чинники мотивації вибору стратегій і тактик ініціатором примирення; розглянути дані стратегії і тактики, а також вербальні засоби їх втілення в аналізованій комунікативній ситуації.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Як відомо, конфлікт як багатовимірне явище у своєму розвитку проходить кілька стадій: латентну стадію, інцидент, ескалацію, кульмінацію та припинення [3, с. 33-37]. Остання з перерахованих стадій – це закінчення конфлікту з будь-яких причин. О. В. Черненко визначає завершальну фазу конфліктного дискурсу як «здійснення фінальних вербальних і невербальних конфліктних дій з позитивними чи негативними наслідками» [4, с. 7-8]. Негативними наслідками таких дій є руйнування інтерперсональних стосунків, позитивними – їх відновлення та вирішення проблеми, що призвела до зіткнення. У цьому випадку мова йде про розв'язання конфлікту як одну з форм його завершення. Примирення є, на нашу думку, саме розв'язанням конфлікту, оскільки це «встановлення мирних стосунків між ким-небудь, відновлення злагоди» [5, с. 1130], що призводить до гармонізації взаємин між комунікантами. Основними маркерами переходу від конфліктної взаємодії до примирення, на наш погляд, є:

1. Виникнення бажання або потреби у ініціатора примирення припинити конфлікт та відновити міжособистісні стосунки з об'єктом примирення.

2. Готовність конфліктантів сприймати та аналізувати аргументи один одного.

3. Відхід від інвективної, негативно-оціночної лексики (взаємні образи, звинувачення) і повернення до першопочаткової причини виникнення конфлікту.

4. Апеляція до раціонального.

5. Відновлення емоційної дистанції між комунікантами як результат дій, описаних у попередньому пункті.

6. Зміна загальної спрямованості спілкування з дисенсусу на консенсус.

7. Зміна стратегій і тактик комунікації, а, відтак, і вербальних та невербальних засобів їх вираження.

Зупинимося на останньому пункті детальніше. Комунікативна стратегія – це «ймовірне уявлення про послідовність комунікативних дій, які можуть призвести до досягнення мети» [2, с. 116], а тактика – це, в свою чергу, «конкретне мовленнєве втілення стратегії» [4, с. 12]. Вибір стратегій і тактик залежить від багатьох чинників [3, с. 83-86]:

- 1) історії конфлікту: ступеня інтенсивності конфлікту, рівня його розвитку, темпоральних та локальних характеристик, можливих наслідків подальшого розгортання конфлікту;
- 2) співвідношення соціальних ролей партнерів по спілкуванню: роду занять, рівного чи різного соціального статусу, віку, освіти;
- 3) особистих якостей комунікантів: темпераменту, характеру, моральних цінностей, настрою, емоцій.

Як показує мовний матеріал, для досягнення примирення учасники конфлікту застосовують три стратегії: співробітництво, компроміс та пристосування.

Вибір стратегії *співробітництва* обумовлений намаганням знайти взаємовигідне вирішення проблеми, яка є однаково важливою для обох комунікантів. Конфліктанти мають рівний статус або свідомо ігнорують

нерівність з метою пошуку вирішення проблеми. Дана стратегія дає можливість досягти повного, а не тимчасового, примирення.

Компроміс передбачає взаємні поступки, які інколи є не вигідними, проте кожен із конфліктантів розуміє, що саме через ці поступки може примиритися з іншим учасником конфліктної взаємодії. Ця стратегія є менш ефективною, оскільки результатом її застосування часто є тимчасове примирення.

Передумовою вибору стратегії **приспосовування** є два фактори: 1) визнання ініціатором примирення правоти об'єкта примирення, жаль через скоєне і бажання загладити свою провину (в цьому випадку учасники конфліктної взаємодії досягають повного примирення); 2) виснаження сил чи ресурсів конфліктанта, який стає ініціатором примирення (стратегія приспосовування застосовується з метою отримання додаткового часу для накопичення сил та ресурсів і відновлення боротьби в подальшому; примирення в цьому випадку є тільки тимчасовим).

Використання ініціатором примирення кожної із стратегій передбачає застосування певних тактик. Як показує аналіз мовного матеріалу, для досягнення примирення ініціатор послуговується такими основними тактиками:

1) прохання про вибачення та визнання власної провини:

"I'm sorry. I'm sorry, dear. I know I've put a lot onto you lately." (Cookson, TO, p. 143);

2) вияв жалю про скоєне, каяття:

"I am really sorry about what happened yesterday." (Willard, NYM, p. 177);

3) обіцянка загладити провину певною дією або зміною поведінки:

"I promise to make this up to you – I'll take you and Sally out for drinks." (Moriarty, РМН, p. 39);

4) визнання правоти об'єкта примирення:

"The point is, you were right. We haven't spent a day together in a long time. And I've really missed that", Jane said. (Willard, NYM, p. 168);

5) нагадування про вже вчинену задля примирення дію:

“Am I forgiven?” he asked. “After all, I have just bought you dinner.” (Manby, SP, p. 273);

6) вказівка на власний емоційний стан (пригнічення):

“I know, and I feel really bad.” (Moriarty, РМН, p. 39);

7) виправдання:

“I know, I know – look, this never happens but there’s some weird Chinese flu going around.” (Moriarty, РМН, p. 39);

8) вербалізація позитивного ставлення до об’єкта примирення :

“I will always hold you in the highest affection and will never forget our friendship.” (Cookson, ТО, p. 143);

9) апеляція до попереднього позитивного досвіду спілкування:

“I was sort of thinking that...” - “That what?” Jane asked, still impatient. - “Well, that it’s been years since we’ve actually spent a whole day together. You know, just you and me.” (Willard, NYM, p. 113);

10) лестощі:

“I’m a busy career girl, Mum. I haven’t got time to work wonders in the kitchen like you do.” (Manby, SP, p. 246).

Повний аналіз комунікативної ситуації «примирення» можливий, на нашу думку, лише в контексті конфліктного дискурсу, оскільки причини виникнення конфлікту, його перебіг та вербальні і невербальні дії його учасників впливають на вибір тактик і мовних засобів їх втілення у ситуації «примирення».

Важливо зазначити, що конкретна комунікативна ситуація «примирення» може містити приклади монотактичності (ситуація об’єктивується використанням однієї тактики), політактичності (кожній новій репліці відповідає нова мовленнєва тактика) та варіанти змішаного типу (одна репліка реалізує декілька тактик) [1, с. 5].

Розглянемо приклад монотактичності.

(1) *“Girls, is there anything about yesterday that you’d like to tell me?” Dr. Rian asked sternly. [...]*

I guess we should apologise to this guy, Jane thought. We put him through a lot yesterday. “Look, sir,” she began, “I’m really sorry about what happened yesterday, and ...”

“It’s okay,” the man said, holding up a hand to stop her. (Willard, NYM, p. 176-177).

У наведеній вище комунікативній ситуації ініціатор примирення вдається до однієї тактики з відповідною реплікою-реалізацією.

У цьому випадку стимулом до примирення є усвідомлення власної провини та намагання загладити її за допомогою вибачення. Маркером переходу комунікації від конфліктної взаємодії до примирення є авторський текст, поданий у формі внутрішнього мовлення (*I guess we should apologise to this guy, Jane thought. We put him through a lot yesterday.*)

Ініціатор примирення застосовує такі вербальні засоби: звертання *Sir*, яке підкреслює шанобливе ставлення до об’єкта примирення і усвідомлення ініціатором різного соціального статусу комунікантів; використання прислівника *really*, що виконує емпатичну функцію і підкреслює щирість вибачення.

Розглянемо приклад, де примирення вдається досягти за допомогою репліки, що реалізує одразу дві тактики – переконування та обіцянку загладити провину певною дією або зміною поведінки в майбутньому.

(2) *“You won’t! She (Beatrice) had half risen from her chair. You won’t go and visit them.”*

“Why not? [...] She is my sister-in-law, and I liked Leonard very much. Out of courtesy we should visit them; we could go together.” [...]

“You know how I feel about Helen, so don’t you dare suggest that I... that we visit them.”

He (John) was on his feet now, his anger showing, as he cried at her, “Don’t you dare tell me what I can or cannot do. I intend to visit them, so get that into

your head, and anyone else I wish to see, when and where I like. I've had enough of your niggling. I think that the less we see each other for the time being, the better. So from now on I'll make it my business to sleep in the guest room..."

Before he could finish she was round the table, crying at him, "Oh no! No, you won't! You won't show me up in front of the staff!" But then her commanding voice changed to a plea as she said, "Please, John, don't do that. Don't do that to me. I promise you, I... I won't be..." She drooped her head. [...]

He put out his hand and touched her shoulder, saying, "All right, all right. Don't get upset. We'll see. Just leave it."(Cookson, TO, p. 184-185).

Ініціатором примирення в даному випадку є дружина, чоловік – його об'єктом. У кульмінації конфлікту Джон застосовує тактики погрози та психологічного насилля. Результатом таких дій є усвідомлення Беатріс своєї ролі «жертви» і, відповідно, зміна нею стратегії і тактик. Конфлікт переходить у фазу розв'язання – примирення. На це вказують авторські ремарки (*her commanding voice changed to a plea; she drooped her head*).

Ініціатор примирення застосовує такі вербальні засоби: повтори, які вказують на напружений емоційний стан мовця (*Don't do that. Don't do that to me; I... I won't be*); апозиопезис, викликаний неможливістю ініціатора примирення приборкати свої почуття (*I... I won't be...*); звертання, вживання якого в цьому випадку сприяє посиленню експресивності дієслова *do* у заперечній формі наказового способу (*John, don't do that*). На прагматичному рівні використовуються такі засоби: реквестив (*please*), промісив (*I promise you*), директив (*Don't do that*), вплив якого на адресата підсилюється за допомогою уточнення (*Don't do that to me*).

Прикладом політактичності є наступна комунікативна ситуація:

(3) *"Listen, Ava, I'm really sorry about this but two of our guys have run in sick and I don't have anyone for you until four o'clock."*

"Jesus, Toby, the party starts at two. How the hell am I supposed to keep twenty-five kids entertained for two hours? That's your job. That's what I pay you for."

“I know, I know – look, this never happens but there’s some weird Chinese flu going around. I gave them grief on the phone, but they are really sick.”

“Well, you have to find me someone else.”

“All of my guys are at the festival of Culture in town today. I’m so sorry – I know I’ve left you stuck.” [...]

“Christ, Toby, you’ve completely landed me in it.”

“I know, and I feel really bad. Look, you have all the stuff for the games that I dropped in yesterday so all you need are the instructions, which I’ll e-mail to your phone now. It’s all very straightforward. I promise to make this up to you – I’ll take you and Sally out for drinks.”

“It’ll have to be Dom Pérignon.” (Moriarty, РМН, р. 38-39).

Мовець, що ініціює примирення (Тобі), застосовує одразу кілька тактик: вибачення (*I’m really sorry about this...; I’m so sorry*), визнання власної вини (*I know I’ve left you stuck*), пояснення причин, що призвели до конфлікту (*two of our guys have run in sick and I don’t have anyone for you until four o’clock*), виправдання (*I know, I know – look, this never happens but there’s some weird Chinese flu going around*), вказівку на власний емоційний стан (*I feel really bad*), обіцянку заглидити провину певною дією (*I promise to make this up to you – I’ll take you and Sally out for drinks*).

На лексичному та синтаксичному рівнях ініціатор примирення послуговується такими засобами: прислівники *so* та *really*, які в даному випадку виконують підсилювально-виокремлюючу функцію (*I’m really sorry, I’m so sorry, I feel really bad*), повтори (*I know, I know*), звертання (*Ava*), використання дієслів *listen* та *look* з метою привернення уваги іншого учасника комунікації до певного сегменту висловлювання (*Listen, Ava, I’m really sorry about this; Look, you have all the stuff for the games that I dropped in yesterday*).

Висновки. Таким чином, примирення є однією із форм розв’язання конфлікту, що має на меті гармонізацію міжособистісних стосунків, вирішення проблеми, що призвела до конфлікту, та відновлення злагоди між

його учасниками. Основні стратегії і тактики у даній комунікативній ситуації ініціатор примирення найчастіше реалізує через такі вербальні засоби: лексичні одиниці, що виконують підсилювально-виокремлюючу функцію; звертання, повтори, апозіопезис, уточнення (на лексичному та синтаксичному рівні) та директиви, промісиви, реквестиви (на прагматичному рівні).

Перспективи дослідження вбачаємо в подальшому аналізі вербальних та дослідженні невербальних засобів, що використовуються ініціатором та об'єктом примирення в аналізованій комунікативній ситуації, а також вивченні гендерного аспекту даної проблеми.

Література

1. Божко Г. П. Мовленнєві тактики в репертуарі російської мовної особистості (на матеріалі комунікативної ситуації „примирення”): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.02 «Російська мова» / – К., 2003. – 16 с.
2. Волкова О. С. Коммуникативная ситуация «конфликт»: стратегии развития и прагмалингвистические характеристики / О. С. Волкова // Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. Аспирантские тетради. – СПб., 2008. – № 33 (73), ч. 1. – С. 114-120.
3. Орлянський В. С. Конфліктологія: навчальний посібник / В. С. Орлянський. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 160 с.
4. Черненко О. В. Лінгвокогнітивні та прагматичні особливості дискурсивного втілення завершальної фази конфліктної взаємодії (на матеріалі англomовної прози ХХ століття): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / – К., 2007. – 21 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови (уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел). – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун». – 2005. – 1728 с.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. Cookson, TO: Cookson C. The Obsession / C. Cookson. – London : Corgi Books, 1996. – 381 p.
2. Manby, SP: Manby C. Second Prize / C. Manby. – London : Coronet Books, 2001. – 378 p.
3. Moriarty, PMH: Moriarty S. Pieces of My Heart / S. Moriarty. – London : Penguin Books, 2011. – 440 p.
4. Willard, NYM: Willard E. New York Minute / E. Willard. – Los Angeles : Dualstar Entertainment Group, 2004. – 182 p.